

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Ōrigenus Tōn Eis Tas Theias Graphas Exēgētikōn Hapanta Ta Hellēnisti Heuriskomena

Origenes

Coloniæ, 1685

Præfatio.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-79842](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-79842)

PRÆFATIO.

QUm in Sueciam venissem ante hos quatuordecim annos admodum adolefcens, quidquid ab aula officiis erat otii mihi, in refertissima Reginae Bibliotheca consumebam. Contigit autem aliquando, ut in Græcum inciderem codicem manuscriptum, quo Origenis in Matthæum Commentarii, & ejusdem de oratione libellus continebantur. Erant in iis locis tunc temporis viri graves & eruditi, magna mecum studiorum societate conjuncti: hi non modo exscribendi codicis, sed ejus etiam aliquando in publicos usus edendi magnopere mihi auctores fuerunt. Accessit augustissimæ Reginae CHRISTINÆ auctoritas, quæ cum ad reliquas laudes eximiam adversum literatos benignitatem, & doctrinam quoque singularem adjunxisset, jussit mihi, & qua est humanitate vehementer etiam adhortata est, ut quod ipsa mei fecisset juris, ego statim publici facerem, librumq; Latinis expositum verbis typis propere mandarem. Ego contra tergiversari primo, laboris opponere difficultatem, & angustias temporis (jam enim æstas postremo facere, hoc ut ne facerem. Rem in aliud tempus ut differrem Serenissima Regina, quæ quidquid vult, id valde vult, vix concessit; omnino ut abjicerem, ne vix quidem. Ita quod mihi intriveram, omne fuit exedendum: nam postquam me sacramento teneri sensi, nihil prius fuit, nec antiquis, quam ut liberarem oppignoratam fidem, meque captum si nequirem paululo, at quanti possem redimerem: hortantibus præsertim quamplurimis ad quos instituti nostri fama pervaserat, & quorum intererat Origenem Græco ornatu prodire, vel quos aliqua rerum nostrarum cura tangebat. Verum qui onus, magnum quidem, at ferendum detrectaveram primo, immensum deinde, nec meis par humeris subire coactus sum. Nam cum rediissem in Galliam, dum ad hanc ornandam Spartam hinc & inde comparo subsidia, & ad veterum librorum fidem Apographum meum exigere satago, meliore fortuna usus sum quam volueram, in uno siquidem & eodem Regiæ Parisiensis Bibliothecæ libro Origeniani in Matthæum Commentarii fragmentum ingens, & nobiles simul in Johannem Tomos, ad quos interpretationem suam excuderat olim Perionius, nanciscor. Equidem inventum hunc thesaurum, magnopere primum aspernatus sum, quod in me recepissem bona fide præstare paratus, reliquis autem manus constanter abstinere. At postquam futurum intellexi, ut magnum ad Ecclesiam, bonasque literas emolumentum, ad Origenis doctrinam lux non exigua, nec levis ad lucubrationem meam ornatus ex hac accessione pertinere, mihi que verteretur vitio, si speratam laudem elabi, & fructus lectu faciles per focordiam intercipi paterer, inceptumque inertia corrumperet; non alteram hanc tantum suscepi curam, sed quidquid etiam primigeniorum Origenis operum undecunque possem colligere, ea me vel Latine redditurum, vel cum publicatis jam interpretationibus editurum, tum Notis & Observationibus illustraturum professus sum.

PRÆFATIO.

Neque vero tantos unquam mihi sumsi spiritus, ut labori huic parem me futurum confiderem. Ecquis enim vel sublimia magni viri cogitata mente completi, vel in profunda Scripturæ mysteria penetrantem assequi, vel magna humanarum disciplinarum varietate circumfluentem animo comprehendere, vel styli ubertatem interpretando repræsentare, vel rerum difficultatem explanando mollires se posse speret? Perlustrandi ad hæc Bibliothecarum anguli; pervolutandi putres & cariosi codices; luctandum cum amanuensibus, expugnanda, vel toleranda certe in officioforum hominum rusticitas, immensi excipendi labores, infiniti sumtus admittendi. Quæ quamvis opinione asperiora sint, me tamen (omnia enim contra me proferenda sunt argumenta) adversus tantas difficultates exigua à natura, ab usu rerum & studio, vel propter ætatem, quæ mediam tantum designat juventutem, mediocria prosequuntur auxilia. Quæ cum ultro agnoscam, longeque ante à me provisâ sint, numquam profecto tantum insanivi, ut majora sponte susceperem, quam mihi explicare promptum esse sentirem; sed casu primum, ut dixi, tum amicorum hortatu, ac magnæ postmodum Reginæ jussu, nec satis caute demum obligata fide in id consilium delapsus sum. Quod cum mihi deinde promissorum memori abjicere integrum non esset, partim pudore victus, partim animi sive constantia, sive pertinacia adductus cœptum iter tenui. Quæ nostris autem impetus angustiarum rerum & impedimenta retardare poterant, ea vero alacritatem addidere, ut quæ mihi deerant ad jumenta promovendo cum laude operi necessaria, ea si possem labore ac diligentia repræsentarem. Et fecissem fortasse, si non labori intentum vel itinera crebra, vel domesticæ curæ, vel vitæ civilis officia interpellassent. Alia præterea ac diversa longe studia ex transverso sæpe fortuna nobis objicit, in quæ cum excurrere, omisso per longa intervalla instituto opere, ac divagari necesse haberem, in his tamen divertere, in uno Origene habitare, ad eumque tanquam ad domicilium ex itinere videbar reverti. Neque id profecto abique certo Dei consilio factum putem; nam cum animus sæpe resisteret in cursu, & ad amoeniores literas respiceret, majore vi nescio quare retrahebatur, & in venerandis illis Origenis res quis ac dumetis libentissime conquiescebat.

Dixi, cur ad id laboris aggressus sim, ecquodnam vero illud sit, quod nobis hac lucubratione fuit propositum, enucleatius dicendum est. Origenes immensam librorum congeriem patriâ lingua, Græca nimirum, quæ tum Alexandria obtinebat, scriptam reliquit. Horum partem Romano idiomate interpretati sunt Latini Scriptores vetusti. Hieronymus, Rufinus, alique, partem intactam reliquerunt. Deinceps vero fere contigit, quod alias usu venire solet, ut Latinæ interpretationes primigenia ipsa exemplaria è doctorum excussa manibus paulatim extruderent; unde bona Origenianorum operum pars intercidit, quamvis hodieque Græca aliquot cum interpretationibus Adamantii scripta supersint. Atque id ferendum erat, si interpretationibus ipsis temporis inclementia pepercisset, sed ex earum ingenti quâ lucubrasse se profitetur Hieronymus copia, plurimisque itidem à Rufino elaboratis, vix minimam ad nos partem vetustas annorum transmisit. Nec minore sævitia grassata est in ea etiam Græca exemplaria, quæ nulla fuerant conversione donata nobilissimasque eorum partes consumsit, pauculis quibusdam hac strage exemptis, quæ nobis Bibliothecarum anguli reservarunt. Multo etiam magis his scriptoribus infesta fuit Origeniani nominis invidia, qua impulsî viri impotentes Adamantii lucubrationes quotquot nacti sunt, abolerunt, adeo ut in orientali etiamnum Ecclesia quicumque eas descripserit, anathema esse ferant.

Ac vetustas quidem illas, quas diximus, interpretationes collegerunt alii, & in unum volumen compegerunt, Prior in his Jacobus Merlinus, cujus ineptum novis curis

PRÆFATIO.

curis locupletavit Desiderius Erasmus, tandemque multiplici tum veterum, tum recentiorum interpretationū accessione Gilbertus Genebrardus amplificavit. Quod in Latinis conversionibus actum ab illis est, idem nos in Græcis ipsis exemplaribus agere instituimus, ea nimirum diuturnis tenebris, & tot jam annorum captivitate squalentia in lucem absterfo situ retrahere, adjunctis vetustis interpretationibus, si quæ suppedirent, sin minus, novis ad textis, vel alienis, vel nostris ubi desunt alienæ: in quibus seligendis, ut fidelior quæque, & à Græcis minime dissentiens retineretur, à me provisum est. Verissimum quippe est effrænem illam, quam alibi exagitavimus, interpretum licentiam, quæ maximam bonorum Auctorum partem pervagata est, sese exeruisse in aliis, in unum Origenem totam incubuisse.

Quicquid porro Græcarum ipsius descriptionum corradere potuimus, in tres à nobis ita distributum fuit partes, ut argumentorum ac rerū diversitate penitus disjunctæ essent inter se, nec altera alterius opem postulare. Adeo ut qui partem unam suos in usus compararit, opus aliquod perfectum sibi habeat, reliquis facile carere possit. Neque tamen ita à se invicem secretæ sunt, ut non una ad alteram Lectorem invitet & alliciat. Prior pars Origenianos continet in sacram Scripturam commentarios, siue Homiliæ sint, siue Tomi (nam de Scholiis nihil pervenit ad me, neque vero quicquam superesse puto) atque ea uno *ἐξηγητικῶν* nomine comprehendimus. Altera pars alia ejusdem Auctoris exhibet scripta, quibus peculiare argumentum, & certa materies, quæcunq; tandem illa sit, subjecta est. Hæc *συντάγματα* placuit appellare. Ad hæc cum libri non pauci Origenis præ se ferrent nomen, & ambitioso sese titulo venditarent, quæ tamen alterius essent, siue certi Auctoris, siue incerti, quæque si ab Origenis familia repulsemus semel, ea sine lare ac tecto vagari, & tandem interire necesse esset, hæc quoque tanquam vernilem aut adulterinam sobolem admisimus, & intertiam Partem à nobis collata communi *νοτιομένων* appellatione continentur.

Præfatio sua Parti unicuique præfigitur, rerum omnium ad eam Partem pertinentium causas rationesque expromens. Atq; hic de priore hacce, singulisq; ejus membris differimus. Agamus primum de titulo. Existimare possit quispiam vocem illam *ἐξηγητικῶν* Tomis solummodo, non etiam Homiliis convenire. Nam qui Tomos continent Codices, *ἐξηγητικὰ* solent inscribi; qui vero Homiliis constant, non item. Nec hunc tamen titulum inconsulto prænotavimus: ex hac quippe inscriptione capitis decimi Philocaliæ: *εἰς τὸ ὁμιλῆσαι τὸ εἰς τὸ ἐξηγῆσαι ἐξηγητικῶν*, Homilias itidem ut Tomos communi *ἐξηγητικῶν* nomine comprehendi liquet. Id confirmat Allatianus Catalogus Græcorum Origenis Codicum qui in Vaticana Bibliotheca reperiuntur, ubi Homiliæ 19. in Jeremiam ita designantur: *εἰς τὸ προφητῶν ἐξηγῆσαι ὁμιλιῶν ἐξηγητικῶν 19.* Profecto nihil aliud quam rei alicujus explicatio hac *ἐξηγητικῶν* appellatione significatur. Id cum ad Homilias peræque & ad Tomos pertineat, utriusque merito ea vox adscribitur. Jam de singulis Partis ejusdem primæ membris quæstio habenda est.

Tripartitum præmisi Opus, quo Adamantii explicatur vita, doctrina ventilatur, descriptiones recensentur. Ex Origenis quippe lectione majus emolumentum capuros Lectores duxi, si accuratiore Origenianarum rerum notitia prius informarentur, quam ejus terendis lucubrationibus desudarent. Prolixum est illud quidem, sed pro copia & ubertate rerum etiam breve.

Sequuntur ipsa *ἐξηγητικά*, quorum membra singula unde sint à nobis deprompta diligenter hic indicabimus, ut ad ipsa exemplaria possint recurrere, quicumque certiora inde documenta capere volent, atque ita nulli non constet nostra fides, & quæ sit apographorum cum autographis consensio universis exploratum esse queat. Hæc quædamus in Genesin. fragmentis tribus concluduntur. Prius è libro Eusebii septimo de præparatione Evangelica excerptum est, alterum libro Operis ejusdem sexto debemus, cujus fragmenti partem quoque non exiguam caput vigesimum secundum Philocaliæ representat. Atque hanc quidem dissertationem, qua impugna-

tur Astrologia, in manuscriptis codicibus antiquis seorsum reperire est, hoc inscriptam titulo, *Philocalia*. Tertium una nobis Philocalia capite decimo quarto suppetavit. Francisci Vigeri, qui totum hoc Eusebij opus, aliaque Latine convertit, interpretationem prioribus duobus fragmentis adjunxit. Ad oram autem fragmenti secundi variantes Lectiones, Philocaliam inter, & geminam librorum Eusebij de preparatione Evangelica à Rob. Stephano, & Fr. Vigero concinnatam editionem, à nobis deprehensas attexuimus. Tertium fragmentum, ut & sequentia in Exodum, Leviticum, & Josuam, è Philocaliæ capitibus 26. 1. & 12. derivata, & quæcunque demum è Philocalia deprompta sunt, Tariniana interpretatione donavimus. Si quam autem lectionum diversitatem vel Genebrardi expositio, vel critica Johannis Tarini in Philocaliam Notæ, vel vetusti Philocaliæ Codices, vel propria nobis Minerva suggessit, limbo inferi curavimus. Porro è Tomis Origenis translata sunt fragmenta illa in Genesim & Exodum, ex Homilijs sequentia in Leviticum & Josuam. Minime vero in Origeniana secunda, quæ in Leviticum Latine edita extat, Homilia brevem illam quam damus in ipsum hunc librum particulam ex Homilia altera secunda depromptam reperias, in eundem quippe Scripturæ locum plures aliquando Homilias Origenes habuit, Excerptum autem illud è vigesima in Josuam Homilia, Latina nobis offert Origenis editio hoc ipso ordine & numero, quem Philocalia designat Rufini quidem interpretationem huic Excerpto adhibere, & propter Auctoris antiquitatem Tariniana præferre constitueram, sed tam fluxa fide, tamque immoderata licentia administratam comperi, ut omnino rejiciendam decreverim.

His subnexa est Homilia in cap. 28. lib. Regum prioris, ubi de Engastrimytho, & anima Samuelis multis disseritur. Leoni Allatio ipsam, ipsiusque interpretationem acceptam referimus, à quo cum Pseudo-Eustathij commentario in Hexæmeron edita est, è Vaticanæ forsitan Bibliothecæ manuscripto exemplari descripta, in quo jacere illam accepimus.

Octo deinde in Psalmos segmenta proferimus. Prius nobis præbuit Epiphanius Har. 64. c. 6. & 7. cujus partem etiam aliquam secundum habet Philocaliæ caput. Adnexa est Dionysij Petavii Latina interpretatio. Secundum duobus membris constans, atque item tertium dederunt capita Philocaliæ secundum & tertium, apposita Tarini expositione. Quartum habuimus ex Eusebianæ Historiæ libro sexto, cap. 25. quod ipsum in opus suum, ut reliqua fere omnia, transtulit Nicephorus. Usi sumus Henrici Valefii interpretatione. Quintum suffecit idem Epiphanius liber, qui primum suffecerat, interpretationem idem Petavius. Hæ autem partes quatuor, è Commentariis in Psalmum primum, ac, nisi me mea fallit conjectura, ex uno eodemque Tomo detractæ sunt: cujus, ac reliquorum item qui ab Origene in Psalmos scripti sunt, prius illud quoddam fragmentum, quædam veluti Præfatio fuit. Sextum & septimum, è Commentariis in Psalmum quartum, & in quadragesimum descripta, caput Philocaliæ vigesimum quintum, ac primum contribuerunt, conversionem Latinam Tarinus. Postremum denique Eusebij contulit Hist. lib. 6. c. 38. ex Homilia in Psalmum 82. postrema, interpretationem idem qui supra Valefius.

Superiora excipit segmentum duplex in Canticum Canticorum. Præbuit utrumque Philocalia, cap. 7. & 26. Tarinus interpretationem dedit. Prius è parvo Tomo in Canticum, quem juvenis lucubraverat Origenes, translatum est, posterius è secundo Tomo Commentariorum in eundem librum. Id tituli in Philocalia utriusque fragmento præfixi demonstrant.

Prodeunt deinde suo ordine Homiliæ in Jerem. 19. quas ex majori in eundem Prophetam Homiliarum numero detractas, Scorialenses membranæ servarunt, verum Auctori adjudicatas suo, & falso Cyrilli nomine inscriptas. Hinc in fraudem illectus Balthazar Corderius Codicis errori adhefit, hasque Homilias inde exscribens, & Latinitate à se donatas prælo subjiciens Cyrillo assignavit. Nos legitimo Auctori
suum

PRÆFATIO.

suum restituimus foetum, & certis agnitis indicibus vindicamus. In ipso uniuscujusque Homiliæ, quam ab Hieronymo conversam haberemus, titulo adscripsimus eam, quem inter Hieronymianas teneret locum; & Hieronymi interpretationem in multis licet à Græcis recedentem conjunximus, cum propter auctoritatē viri & antiquitatem, tum ut ex ejus comparatione cum Græcis, Lectionū varietas attendenti facilius appareat, & quantum ab Hieronymi temporibus Græca variaverint exemplaria unusquisque intelligat. Id quidem aliqua ex parte in Observationibus nostris notavimus, reliqua Lectorum diligentia permittentes. Ipsam vero Hieronymi editam interpretationem cum duplici Regiæ Biblioth. codice manuscripto accurate collatam partim pluribus emendavimus locis, partim discrepantes Lectiones ad oram descripsimus, & si quando uterque simul consentiret Codex, hac nota, MSS. R. sin. unicuique discreparet liber, ista, MS. R. significavimus. In quibus porro Hieron. defecit expositio, Corderianam ascrivimus. Septem eas præterea, quas è Vaticano profectas Ghislerius edidit, confliximus itidem cum Corderianis, Lectiones variantes in limbum conjecimus, discrepantiam omnem, siue quæ ex diversitate Codicum, siue quæ è typographi profluxisset errore, uni Vaticano exemplari tribuentes, quod ea distinguere promptum non esset. Homilijs illis novendecim fragmentum subjecimus ex Homilia 39. in eundem Prophetam, quod decimum nobis Philocaliæ caput suppeditavit. Adjecta est Tarini interpretatio.

Subest postmodum particula quædam vigesimi Tomi Commentariorum Origenis in Ezechielem, quam cum fragmento alio ex ejusdem Commentariis in Oseam, undecimum ejusdem Philocaliæ caput, & octavum subministrarunt. Nos Tarinianam utrique conversionem adjunximus.

Atque ex tam multis Origenis in Verus Testamentum lucubrationibus, pauculæ hæc omnino superstites sunt: cum reliquarum eo gravius ferenda pæctura sit, quod in evolendis præcipue prisca Fœderis mysteriis laudata sit ipsius industria. Uberior in Novum Instrumentum Commentariorum copia ab interitu & blattarum injuria vindicata est, quorum seriem ordine detexemus.

In ipso aditu Expositionum Origenis in Novum Testamentum præfiximus decerptam è Tomo priore Cōmentariorum in Matthæum particulam, quam retulit Eusebius in libri sexti Historiæ Ecclesiast. capite vigesimo quinto; eique Henrici Valesii interpretationem adtexuimus. Sequitur deinde petitum è Tomo II. in Matthæum fragmentum, Tarini expositione conjunctum, quod exhibuit nobis Philocaliæ caput sextum. His subjecimus plenos in idem Evangelium Commentariorum Tomos septem, à Matthæi cap. 13. v. 36. ad cap. 22. v. 33. cum Latina nostra interpretatione. Hos debemus antiquo huic Codici, quem in Regiæ Christianæ Bibliotheca quondam nactus esse nos dictum est initio Præfationis hujus. Qui Codex unde profectus, quo redierit, deque Codice Regio, & nostra conversione, aliisque eo spectantibus, quandoquidem nonnulla admonendus est Lector, pauca de iis differemus.

Holmensem hunc Codicem satis antiquum, chartaceum, literis rotundis exaratum in Sueciam intulit V. Cl. Isaacus Vossius, eruditione & ingenio florentissimus. Quem cum percontatus essem aliquando per literas, unde librum habuisset, & quid eo factum esset, respondit, se illum Hagæ Comitum ante annos plus minus viginti comparasse à Serenissimæ Bohemorum Regine Elizabethæ Medico, dicto Rumfio, qui illum è Germania detulerat. vili pretio cōemtum à militibus, post Wormaciensis Bibliothecæ direptionem perlatum eum deinde à se in Sueciam, atque à Regina post abdicatum imperium Antverpiam cum reliqua Bibliotheca relatum, ab eaque cum aliis Codicibus à se repetitum, facile fuisse impetratum; cujus usuram ab annis aliquot concessa Herberto Thorndicio Anglo, qui omnium Origenis operum editionem meditari se profitebatur, in ipsius eum potestate mansisse. Hunc librum, ut dixi, postquam nactus sum in Suecia, quoniam temporis urgebant angustie, summa festina,

PRÆFATIO.

Latina autem Commentariorum illorum interpretatio, quæ Latinis Erasmi & Genebrardi editionibus inserta est duos omnino Auctores habet, Erasmi ipsum, & anonymum Interpretem, de cujus ætate libro tertio Origenianorum disputamus. Priorem partem à Matth. cap. 13. v. 36. ad c. 16. v. 20. Erasmus elaboravit ad Græcum codicem Biblioth. Ladenburgensi, sibi suppeditatum à quodam Guolphango ab Affenstein, Wormaciensis Episcopi in externæ ditionis negotiis vices gerentem; uti scribit ipse in Præfatione ad Nicolaum à Diesbach Ecclesiæ Basileensis Decanum. Fidelem sane & accuratam nobis conversionem dedit Erasmus, optimus Interpres Verum ad medium tantum pertingit Tomi duodecimi partem; reliqua è vetusta & incerti Auctoris interpretatione petita sunt. Hæc pertinet à Matth. cap. 16. v. 13. ad c. 27. v. 66. atque in editione Jacobi Merlini anni 1512. primum prodiit, verum adjecta Erasmi interpretatio anteriorem vetustæ illius partem in sequentibus editionibus loco suo deiecit. Ac in antiqua illa quod laudem, nihil sane est præter vetustatem; nam à Græcis usq; adeo dissentit, ut multa superent, plura deficient, nec tam Origeniani Commentarii interpretationem, quam alterum Commentarium esse putes.

enim.

PRÆFATIO.

enimvero elucubrandæ alterius labore superfedissem. Verum ne nomine negligentia suspectus essem jure veritus sum, indecoram ac dissimilem imaginem formoso & splendido archetypo conjungens, cum ipse puriorem fortasse, certe fideliorē à me dare possem. Quos ergo Commentarios Latinis verbis exponere noluerat Hieron. propter laboris difficultatem, triginta sex enim constabant Tomis, septem ex illis convertere aggressus sum, non tam quidem dictionis elegantia, ac phaleratis studens sermonibus, quā ut intellectas recte sententias, munda quidem, at simplici oratione referrem, verbumq; de verbo, quatenus id Latinæ linguæ ferebat ratio, redderem. Origenemq; ipsum, si possem, Latine loquentem repræsentarem. Quod interpretandi genus cum subvererer ne multorū reprehensionibus esset obnoxium, scripta ad id Dissertatione publice approbare conatus sum, & vero, nisi me multorum fallunt testimonia, perfeci. Veruntamen ut contraria omnium suffragia fuisset expertus, satis me tueretur Hieronymus, qui eandē interpretandis Adamantii in Ezechielē Homiliis rationem adhibuit; *magnopere, inquit, curans, ut idiomata, supradicti viri (Origenis) ac simplicitatem sermonis, quæ sola Ecclesiis prodest, etiam translatio conservaret, omni Rhetoricæ artis splendore contempto: res quippe volumus, non verba laudare.* Nulla itaque mihi religio fuit, vel cum Scripturæ exponerem loca, vel cum de rebus mere Theologicis differerem, voces usurpare, à puræ quidem & priscae Latinitatis usu remotas, necessarias tamen, & Vulgatæ Bibliorum editionis, Patrum Latinorum, & recentiorū omnium Theologorū usu quodammodo consecratas.

Sequuntur Commentariorum in Johannem Tomi novem, quos idem suppeditavit Bibliothecæ Regiæ Codex, qui supramemoratos in Matthæum continet. Nec hi quidem novem una erant ac continua serie simul connexi, sed disjuncti ac dissipati. E duobus quippe & triginta Tomis, quos in Johannem fuisse ab Origene elaboratos scripsit Hieronymus in Prologo explanationis suæ Commentariorum Origenis in Lucam, primum duntaxat, secundum, sextum, decimum, decimum tertium, decimum nonum, vigesimum, vigesimum octavum, & trigessimum secundum exhibet. Præter Regium hunc Codicem, jam laudatus Bibliothecæ Bavaricæ Catalogus librum commemorat Tom. Orig. in Joh. 1. 2. 6. 13. 19. 20. & 32. complexū. Fuisse quoque in Bessarionis Bibliotheca Origenis expositionem in Johannem refert Possevinus. Sed & Operis hujus Codicem habuit Bibliotheca Veneta sancti Marci unde interpretationem suam excudit Ambrosius Ferrarius Mediolanensis, monachus Cassinas, qua de mox acturi sumus. Is autem Codex, uti verisimile est, Diegi Hurtadi fuit, eumque ipse ex Græcia nactus erat. Id inde nobis persuaderetur, quod in Tom. 32. distributus erat iste Hurtadi liber, itidem ut alter ille Ferrarii. Scribunt autem Josias Simlerus, & Conradus Frisius, in Epitome Bibliothecæ Gesnerianæ, accepisse se cum plerisque Origenis Operibus in Creta repertos esse hosce Commentarios à Sebastiano Venereo hujus insulæ, Venetorum nomine, Duce. Hos Codices Venetum, & Regium, ex uno eodemq; venisse exemplari intelligitur ex conflictu Ferrariianæ interpretationis, quæ ex Veneto derivata est, cum Græca hac editione ad exemplar Regium expressa, adeo accurate lacunæ lacunis respondent, licet in aliquibus auctiorem & perfectiorem fuisse Ferrarii Codicem fatendum sit. Hoc præcipue discrepabat uterq; liber, quod Regius veram ac genuinam novem Tomorum servaret distinctionem, cum Venetus in triginta duos unius ac continuæ seriei Tomos sectus esset, à Græculo quodam incerti nominis, ait Sixtus Senensis, *non vero impostura genere, ut opus numerorū multitudine auctum, & arithmeticæ supputationis ordine continuatū optabilius redderet, ac majori pretio venderet.* Unde delusus Ferrarius eandem retinuit libri partitionem, & è triginta novem Tomis quos in Johan. scripsisse Origenem putabat, septem solum postremos desiderari, & exiguis aliquot duntaxat lacunis abruptam esse operis seriem censuit. Quanquā fraudem subinde odoratus est vir ille

Hieron. in
Prolog.
Comm.
Origen. in
Ezech.

Possev. in
calice App.

In Origene

ille eruditus, nam in priore interpretationis suæ editione, initio Tomi 19. ad oram, suspicari se scribit hos Tomos, ne numerus interPELLARETUR, ita fuisse dissectos. Nec commentitiam tamen illam partitionem à Ferrarii interpretatione expunximus, eorum parcentes labori, qui locos ex hac conversione alicubi depromtos requirerent. Porro cum operam dedissem ut in Venetorum Bibliotheca perquireretur ille Codex, & ad eum quædam nostri hujus vel dubia vel mendosa loca expenderentur, nusquā fuisse repertum, nec quid eo factum esset sciri potuisse ad me peritum est. Nos igitur hoc destituti subsidio, ab unico Regiæ Bibliothecæ exemplari, proprioq; ingenio petenda omnia intelleximus. Quod itaq; ab iis, qui se Criticos dici amant, fieri optandum est, ut cum priscorum Codicum deficiunt auxilia, conjecturis suis nisi certissima fide nitantur parū vel nihil tribuant, & antiquorū reliquias caute, & ut ita dicā religiose pertractent; id ipsi, cum hic, tum in reliquo opere præstitimus; nam locis quibusdam, manifesto licet vitiosis pepercimus, satis hoc esse rati, conjectanea nostra in Notis proposuisse. Quod si quid nonnunquam mutatum à me est, id tunc attentavi solū, cum vel aperitissima sententia, vel liquidissima ratio, vel constantissimus usus nullum dubitationi locū relinqueret. Præclare vero mecum actum fuisset, si jussu Cleri Gallicani descripta ante annos aliquot ex Italiæ Bibliothecis Commentaria illa in Matthæum, & in Johannem, & deinde Johannis Tarini Professoris Parisiensis, qui ea se itidem ut Philocaliam in lucem emittenda receperat, fidei commissa, nobiscum ipse communicare voluisset. Verum omne licet eorum edendi consilium vel abjecisset jam diu, vel propter ingravescentis senectutis veternum abjicere debuisset, & quam gestare amplius non poterat lampadem aliis tradere stadium idem decurrere paratis, vel lumen certe de suo lumine accendere, ut Enniano more loquar, nihilominus ipsi ut luce-ret, num ille accendisset id tamen extinguere maluit, nosq; in tenebris, quantum in se fuit, relinquere, neutiquam ad se pertinere ducens illud Christi: *Ve vobis Legis-peritis, qui tulistis clavem scientiæ, ipsi non introistis, & eos qui introibant, prohibuistis.*

Ex gemino illo Codice Regio & Veneto, gemina prodit interpretatio. Priorem concinnavit is quem dixi Ferrarius, & edidit anno 1551. posteriorem Joachimus Perionius, Benedictinus itidem Monachus, triennio post, vel circiter. Quem puto non in se recepisset laborem, si non actum modo se agere, sed bene actum pessime se agere intellexisset. At nondum pervenerat ad eum Ferrariana interpretatio, proptereaq; in Explanationis suæ Præfatione primū se laboris hujus inceptorem proficitur. Persuasit id Sixto Senensi, qui id ipsum retulit: Sixtus etiam viro erudito, qui falso idem nuper iteravit. Utram vero utri præferrem, & Græcis adjungerem, non multum dubitavi: præterquam enim quod lucubrata ad Venetum Codicem Ferrarii conversio corruptos plerosq; Regii libri locos sanare potest, accedit insignis & vix credibilis alterius virtutis. Equidem Joachimum Perionium tot annorum exercitatione ac studio in Græcis Latine reddendis subactum, tot Græcorum Operū expositione celebrem, hoc sibi nomen exquisito aliquo interpretandi genere, ejus etiam præcepta scriptione quadam tradidit, peperisse credideram. Verum ut ad accuratum interpretationis hujus examen accessi, mirum dictū est, quantam in hoc homine Linguae Græcæ ignorationem, quam exiguā in investigandis sententiis diligentiam, quam obtusum acumen, quam parū in explicandis rebus obscuris accurationis ac subtilitatis, quam levem ubiq; & sublectam fidem deprehenderim. Valet ille quidem stylo, cui uni studet & postquam in redigendis in quadrum sententiis, & dictionis munditie operam collocavit suam, tum vero omnibus sese absolutū numeris Interpretem arbitratur. Castigatior multo Ferrarii Interpretatio, & in oratione horrida, neque satis pura nitidior & melior. Græcis propius infistit, suamque fidem satis præstat. Hanc itaque repudiata Perioniana retinendam duximus

PRÆFATIO.

mus. Suis tamen laborat quoque vitiis expositio Ferrarii, quorum partem aliquam Observationes nostræ eluunt, partem Lectoribus peruestigandam relinquimus. Ad hæc in eo Ferrarii vel candor, vel intelligentia rerum valde videntur requirenda, quod solenni obtestatione in fine operis sui denuntiaverit, *se in hoc libro vertendo summa usum fide ac diligentia, ut nihil prorsus sit immutatum ab eo quod scribit Auctor.* Deinde addit: *Scito præterea me nihil invenisse in hoc libro quod videretur decretis sanctæ Ecclesiæ adversari: nam si invenissem, aut librum non vertissem, aut locum signassem suspectum.* Profecto, si quid conjectura valeo, consulto aliqua perversæ doctrinæ labe resperfa detraxisse videtur Ferrarius: nec pauciora superesse passus est, quæ ab Ecclesiæ decretis non exiguo recederent intervallo. Hæc suis notavimus locis, & posteriora quidem passim: priora vero Tomo secundo ad pag. 49. & 56. 57. 58. & Tomo 13. ad pag. 218. ubi, quemadmodum & alibi, Ferrariana interpretationis hiatus Perionianæ segmentis explevimus, in quibus pauca quædam vel à Græcis, si forte, dissona, vel cum superioribus male cohærentia nonnunquam duximus emendanda. Si quæ vero redundant in eadem Ferrarii conversione, quæ in Græco nostro exemplari deficient, ea uncinis inclusimus, quod & in reliquis etiam interpretationibus aliquando à nobis factum est. Non exiguam porro variarum Lectionum messem, quæ ex interpretationum contentione à nobis collecta est, in marginem coniecimus, quæ Notarum loco, ut aliæ deessent, esse posset.

Ad calcem secundi Tomi Commentariorum in Johannem insertum reperies fragmentum è quarto Tomo, cum Tarini expositione Hoc nobis caput Philocaliæ quartum præbuit. Præbuit & aliud è Tomo quinto sequens Philocaliæ caput, ejusdem Tarini interpretationi adtextum; cui particulam inferimus è libro 6. Eusebiana Historiæ, capite 25. traductam, & à Valeſio Latine conversam.

Commentarios in Johannem exiguum sequitur segmentum è quarta Origenis Homilia in Acta Apostolorum, quod nobis dedit caput Philocaliæ septimum. Huic Tariniana conjuncta est interpretatio.

Prodeunt deinde suo ordine fragmenta duo è Tomo primo ac nono Origenianorum Commentariorum in Epistolam ad Romanos, à Tarino exposita. Utrumque Philocalia contribuit; prius è vigesimo quarto, posterius è nono capite. Quod si hic quoque Rufini interpretationem non esse adhibitam quis cauſsetur, meminerit ille, quod jam monui, & nequam interpretem esse Rufinum, & librum hunc à se ad media fuisse, ut ipse ait in Prologo, spatia coarctatum. Facile id intelliget, quisquis Græca hæc Philocaliæ fragmenta cum Rufinianis quisquiliis commiserit.

Illam demum Commentariorum molem claudit excerpta ex Homiliis in Epistolam ad Ebræos tenuis quædam portio. Hæc Historiæ Eusebii Ecclesiasticæ libro sexto, capiti vigesimo; Latina vero interpretatio Henrico Valeſio debetur.

Quemadmodum unicuique Parti Præfationem suam præfigimus, ita singulis suas adjicimus Observationes & Notas, in quibus tria potissimum persecuti sumus; primum ut Criticis, quas vocant, Notis variantes Codicum Lectiones signarentur, corrupti emendarentur loci, conjecturæ nostræ proponerentur: deinde ut quæ ab Origene accepta in Commentarios suos alii retulerunt Patres, vel si quæ ab aliis accepit ipse, aut accepisse visus est, ea indicarentur, quod strictim à nobis operæ ac temporis parcentibus & leviter factum est; laudatis nonnunquam solis Patrum nominibus, eorum scilicet quorum extant Commentarii in ipsum hunc Scripturæ librum, quem tum nobis propositus Origenis liber interpretaretur; integris quandoque adductis locis, quorum esset consimilis sententia, id quod *ἀποστολικὸς* Græci Jurisconsulti appellarunt. Tertia fuit cura, obscura si possem illustrare, falsa & à Catholica doctrina abhorrentia dogmata indicare, Interpretum errores castigare, & quidquid denique Lectorem vel juvare vel delectare posset, in medium proferre. In quo sane neutquam

P R Æ F A T I O.

ti quam illud studui, quæcunque vel Origenes, vel Origenis peccarunt Interpretes adnotare, sed graviora tantum, & erroris vel manifesta, vel valde suspecta.

Mirum porro cuiquam fortasse videbitur, quid sit cur cum Græca Origenis fragmenta studiose undecunque collegerim, inter Origenianas tamen scriptiones ea non admiserim quæ Catenæ subministrant. Nam cum in multis Bibliothecis frequentes illæ sint, infinitos Origenis locos suppeditare poterant. Ac animus certe mihi aliquando fuerat hunc quoque exantlare laborem, excerptosque passim ex Catenis Adamantii locos una & continua serie juxta sacrorum Librorum ordinem connectere, & Origenianam quandam Catenam cudere. Jamque manum labori admovebam, & excussis omnibus Bibliothecæ Reg. & Mazarin. in Novum Testamentum Catenis singulos Origenis decerpseram flosculos, & rudem corollæ cujusdam contextum informaveram. Verum bono susceptum laborem consilio, meliore etiam abjeci. Causæ abjiciendi fuerunt illæ. Laboris primum immensitas. Certum quippe est Catenis ejusmodi refertas esse Bibliothecas omnes, quotquot aliquam veterum Codicum copiam sibi compararunt. Hinc si quis, quidquid Origenianum est, colligere speret, perinde est ut si mare exhaurire, vel cælum humeris sustinere velit. Partem autem aliquam Catenarum, reliquis intactis, ut expilarem, opusque imperfectum relinquerem, à me impetrare non potui, satiusque futurum censui incepto abstinere penitus, quam non ad debitum finem perducere. At hac etiam gravior altera causa fuit, levis & fluxa Catenarum fides, quam opinione majorem deprehendi. Si quis enim Symbolas ejusmodi non nisi ab eruditis & gravibus viris in unum compositas arbitretur, sua cum valde fefellerit opinio. Triplici autem fere modo Lectorum fidei solent imponere ejusmodi centonum confarinatores; vel Auctorum permutandis nominibus; vel ex variis Auctoribus uno eodemque decerpendo & conflando loco; vel testimoniis interpolandis, contrahendis, diffundendis; non *οὐλομένη* ut par erat, referendis. Singula exemplis comprobare promptum esset. Inde adeo Michael Ghislerius & Petrus Possinus talium Catenarum editores, caute ipsis & circumspicte utendum esse, parumque inesse auctoritatis I ræfationibus suis declararunt. His potissimum de causis Catenarum usum neglexeram, easque porro studiosi ut respuerent valde optabam; cum ecce vir de Ecclesia & re literaria optime meritus P. Franciscus Combefis, ex Ordine Prædicatorum, intermissum à me laborem in se recipit, & Origenianorum locorum Catenam, partim ex his quæ jam ante collegeram, partim ex variis Codicibus cum editis, tum calamo exaratis ipse compilat, & compilatam benigne ad me transmittit. Quod opus etsi non alio numero habendum esse censeo, quam quo supposititia vel dubia haberi solent, ob eas rationes quas dixi, proptereaque ex legitimarum Adamantii scriptionum censu merito excluditur, eo tamen interim utiliter & jucunde fruimur, nec id sine injuria publico invideri posse judicamus.

Editio istæ, quæ absente me fere accurata est, quamquam typographicis aliquot deformata est iphalmatis, emendatior tamen prodit, quam vel ego expectassem. Hanc autem *οὐλομένη*, sive orationis distinctionem retinui, quam in manu exarati Codices repræsentant, quamque observavit Aldus Manutius, & quam in Præfatione sua ad Eusebium doctissimus Valesius aliis persequendam ex Antiquorum auctoritate & usu proposuit; ipse non accurate observasse se confessus est. Hæc est autem ejusmodi; Triplici punctorum situ orationis distinctio omnis absolvitur, collocato puncto vel ad summum literæ, vel ad medium, vel ad imum. Positura prior, quæ est ad summum literæ, sententiam perfecte claudit, ut nihil præterea ad ejus absolutionem Lectoris animus requirat. Alter situs, ad medium literæ, sententiam quidem claudit, sed non perfecte; ut ad explendum Lectoris animum, & absolvendam penitus sententiam aliquid præterea desideretur, & ejusdem fere sententiæ com-
meta

PRÆFATIO.

mata dividit. Infima vero positura morulam interponit quandam, dum Lector spiritū ducat, & diversas ejusdem sententiæ partes una connexionē aptas inter se & conclusas distinguit. Prioris generis punctum, *τελεία σιγμή* appellatur ab antiquis Grammaticis; secundi, *μέση*, tertii, *ὑποσιγμή*. Atque id inventum, ad orationis nitorem exco- gitatum, Aristophani Grammatico acceptum refertur. Quod cum ipse hoc tem- pore reperisset, quo literis quadratis & majusculis vulgo scribebatur, aptissimus fuit & utilissimus *σιγμή* illarum usus, quod literarum amplitudo intercapedinem ob- servatu perfacilem tres inter punctorum sedes constitueret. Degenerantibus vero in rotundiores & minores, ideoque punctorum distinguendæ posituræ minus opportunam formam characteribus, inolitum tamen apud librarios usus invaluit. At virgula, quæ *ὑποσιγμή*, & quandoque etiam *μέση* locum tenet, quamque perpau- ci ac pæne nulli antiquiores Codices exhibent, in recentioribus reperitur quibus- dam, unde ad hanc ætatem manavit. Geminum autem punctum, quod fere *μέσση* hodie repræsentat, in antiquissimis Codicibus nonnullis observavi gravissimæ o- mnium, & perfectissimæ distinctionis munere defungi, & librum, vel libri partem à sequenti penitus disjunctam, vel caput finire. Geminum illo puncto usum se in Psal- terni secundum Septuaginta Senes interpretatione testatur Hieronymus, non ad di- stinguendas orationis partes, sed ad verba aliqua cum obelis & asteriscis interclu- denda. Ego antiquū hunc geminati puncti usum respui, quod rarus sit & fere igno- tus, nec à priscis Grammaticis commemoratus. Tres punctorum, quas dixi, positu- ras retinendas duxi, nec à virgulæ tamen usu abstinui, ne ab hujus ætatis consuetudi- ne penitus viderer abhorrere. Certe in editione Chrysostomi virgulæ usus est Savi- lius, vetustæ licet distinctionis notas, sed perverso situ, & positione retinuerit; nam *σιγμή* pro duobus punctis, *ὑποσιγμή* pro puncto usurpavit; *μέσση* neglexit.

Porro cum Græca solum hic demus, quæ in manus pervenerunt nostras, eaque perpauca numero sint præ Latinis interpretationibus, quas exhibet nobis editio Ge- nebrardi, & quarum exemplaria Græca interciderunt, quæsitum est à me aliquan- do, cur ea quoque neutiquam hac editione complexus sim, ut quidquid Origenia- num reperiri potest, sive Græcis descriptum literis, sive Latinis expositum, uno hoc eodemque opere contineretur. Hunc profecto laborem ut susceperem, multi mihi auctores fuerunt. Verum Latina Origenis opera, tot jam prælis recusa, tot editio- nibus publicata & in vulgus sparsa, typis iterum committere, nulla Latinarum Ori- genis scriptionum accessione aucta, nullis emendationibus vel illustrationibus splendidiora, quid aliud tandem esse dicas, quam ex alienis laboribus captare lau- dem, & actam rem agere, quod exigui est ac pusilli animi? Nec difficilior sane aut carior comparatu erit noster Græcus Origenes, cum Latino Origene Genebrardi, quam magna illa voluminum fuisset moles, si in idem corpus Latina ista, atque hæc Græca fuissent conjuncta.

Cæterum quantumcumque tandem illud sit, quod à me in hanc editionem col- latum est, multorum tamen ad id egui præsidio: quod ut postulanti mihi illiberali- ter denegarunt nonnulli, sic benigne alii & humaniter detulerunt. Quorum exem- plo reliquos adhortor, ut vel suum nobis ad sequentium Tomorum absolutionem exhibeant favorem, vel ne id saltem quod damus nimia severitate & inclementia excipiant; & si quid à nobis peccatum animadverterint, humanam imbecillitatem, susceptæ provinciæ difficultates, juvenilemque nostram ætatem erroribus obnoxia recordentur. Cum autem aliquam inter eruditos Operis hujus expectationem esse sciam, tantum abest ut hinc melius habitum illud iri, magisque probatum mihi spondeam, ut verear potius, ne multum inde huic exspectata laude decedat. Experi- entia quippe comprobatum est Tullianum illud, *Nihil esse iis qui placere volunt tam ad- versarium, quam expectationem.* Illud præterea fere est ætatis hujus ingenium, ut si quis

PRÆFATIO.

quis publico utilis esse velit, non tam quid præclare excogitatum dederit, quam quid hallucinatus sit, attendatur, promptiorque sit unusquisque & paratior ad castigandos errores & vitia, quam ad virtutes laudandas: *Id quod scis, prodest nihil, id quod nescis, obest*, aiebat Cicero. Hic est scilicet succus loliginis, hæc est mera ærugo. Veruntamen solatur nos illud Phædri:

*Si livor obrectare curam voluerit,
Non tamen eripiet laudis conscientiam.*

Ut si minus æqua fuerit hæc ætas, benigniora certe posteritatis judicia sperare possim, atque hoc Propertianum usurpare:

*At mihi quod vivo detraxerit invida turba,
Post obitum duplici favore reddet honos.*

Habeant jam itaque sacrarum literarum studiosi homines verum Origenem, mutilum quidem etiamnum, & magna sui parte truncatum, sed nobilissimis tamen reliquiis agnoscendum, unde adolescentioris Ecclesiæ sensus erui & spectari possint: si modo noxia quædam eximantur ac seponantur dogmata, quæ immodico ingenii luxuriantis æstu Origenes abreptus effudit.

Sed priusquam progrediamur ulterius, obtestationem homine Christiano maxime dignam præmittamus, totum illud quod à nobis in hoc Opere elaboratum est, vel à me quandocunque elaborabitur posthac, sanctæ Ecclesiæ Catholicæ, Apostolicæ, & Romanæ supremo arbitrio permittentes; retractare ac recantare pati, quidquid ipsa damnaverit; quidquid vero assensu comprobaverit suo, propugnare prompti ac tueri.